

convenit essentiæ ex se nec secundum se, nec est improductum, sed verissime habetur per effectiorem causam; quare nihil commune habet cum illo *esse* essentiæ, de quo est præsens controversia. Nomine ergo illius *esse* essentiæ, ut distinguatur ab aliis duobus, intelligi potest connexio prædicatorum necessaria, quæ semper est affirmabilis, sive res existat sive non existat. Sunt enim quædam prædicata ita rem constituentia, ut sine illis consistere nequeat, et propterea dicuntur essentialia, quia ex illis conflatur essentia rei, quæ definitione quidditativa solet declarari. Et sicut entitas physica rei nequit existere, quin habeat huiusmodi prædicata, ita etiam solet hæc de illa necessario enuntiarum in propositionibus, quæ dicuntur æternæ veritatis, ut cum dicitur v. g.: *Homo est rationalis*; quarum propositionum vis non est, ut aliquod *esse* reale vel actuale asseratur subjecto, sed tantum necessaria concordia et connexio vel identitas prædicati cum subjecto, quæ nequit melius declarari, quam dicendo cum Suarezio propositiones huiusmodi exprimere necessitatem hanc conditionalem: *Si tale subjectum detur in rerum natura necessario erit cum tali prædicato*; v. g. *si homo existat, necessario erit rationalis vel animal, vel vivens* etc. Cæterum quod S. Thomas per illud *esse* essentiæ non potuerit intelligere ullum *esse* intrinsicum et proprium possibilibus ab æterno conveniens ex seipsis, constat ex contraria doctrina ab Aquinate disertissime, ut vidimus tradita (1).

Objic. 6.º «Ut se habet ens ad non ens, ita possibile ad impossibile. Ergo commutata porportione, ut se habet ens ad possibile, ita non ens ad impossibile. Sed omne ens est possibile. Ergo omne non ens est impossibile, adeoque possibile non potest esse omnino nihil» (2). Hoc argumentum a Scoto (3) tribuitur Henrico Gandavensi.

Resp. retorqueo argumentum: «Ut se habet existens ad non existens, ita possibile ad impossibile. Ergo ut se habet existens ad possibile, ita non existens ad non possibile. Sed omne existens est possibile. Ergo omne non existens est

(1) Legatur etiam in hanc rem, quæ scripsit Suarez, disp. *Metaph.* 32, sect. 12, n. 45.

(2) Apud P. De Benedictis, loc. cit., paragr. 3, Objic. 1.^a Prob. 2.^a

(3) 1.^a Dist. 36, quæst. unic.

impossible»: quod est absurdum, ac tamen sequitur ex forma argumenti ab adversario adhibita.

Directe responderi potest cum Scoto «id genus argumenti, quod in proportionibus quantitativis est evidens... in aliis proportionum generibus sæpe fallere, ut videre est in dato exemplo, in quo, ut in eo quod affertur in argumento, committitur, inquit Scotus, fallacia consequentis, quia proceditur ab antecedente ad consequens negative: *non est, ergo non est possibile*». Idemque accidit in omnibus exemplis, in quibus a notione minus late patenti ad latiore arguitur, v. g. *Sicut se habet homo ad animal, ita non homo ad non animal. Sed omnis homo est animal. Ergo omne non homo est non animal.* Item: *sicut se habet scribere ad non scribere, ita se habet posse scribere ad non posse scribere. Ergo sicut se habet scribere ad posse scribere, ita non scribere ad non posse scribere. Atqui scribens potest scribere. Ergo non scribens non potest scribere.* Hac aliaque similia argumenta eamdem formam habent, ac objecto proposita, et nihilominus absurdissime concludunt. Plura dabunt De Benedictis, Nicolaus Martinez, Lossada alique AA.

ARTICULUS VI.

Utrum admittenda sit aliqua possibilitas interna, et in quo illa consistat, ac fundetur.

Plura hic simul quærentur, quorum alia ab aliis pendent. Et primo quidem in tuto collocanda est divisio illa communissime asserta a Philosophis in internam et externam possibilitatem, cujus primum membrum a quibusdam repellitur; asserta vero interna possibilitate, naturam ejusdem et radicem ac fundamentum investigabimus.

§ 1.—VINDICATUR INTERNA POSSIBILITAS.

238. Externam dumtaxat possibilitatem agnovisse videntur auctores illi, qui possibilitatem omnem a divina omnipotentia repetunt, ideoque docent res esse possibles perinde esse, ac res fieri a Deo posse. Sententia hæc tribuitur

Quinam
negaverint
internam
possibilitatem

Gulielmo Ockam (1), eademque videntur sectari Petrus Hurtado (2) et Sylvester Mauri (3); et pro eadem laudantur a P. Lossada (4), P. Antonius Perez, P. Gaspar de Ribadeneira, et Collegium S. Thomæ Complutense, ac generatim ii qui «possibilitatem creaturæ non solum radicalem aut illativam, sed immediatam et formalem cum prædicatis divinis identificant, præsertim cum omnipotentia et intellectu seu scientia simplicis intelligentiæ». Adversus hanc opinionem sit

PROPOSITIO 1.^a Quamvis admittenda sit possibilitas extrinseca et relativa, quæ rei producibilitas activa dici potest, ideoque est denominatio desumpta ex causa potissimum prima, a qua res produci queat; negari tamen nequit alia possibilitas interna, seque tenens ex parte ipsius termini producibilis vel naturæ, quæ possibilis dicitur.

Prima pars est apud omnes in confesso. Et ratio est, quia passim dicitur res possibilis vel non possibilis ex eo, quod produci possit vel non possit ab idonea causa. Jam vero possibilitas hujusmodi non est, nisi denominatio desumpta ex virtute productiva causæ. Sic possibile vel impossibile dicitur iter ad aliquem locum, ex eo quod adsit vel non adsit vehiculum; itemque opus dicitur possibile vel impossibile, ex eo quod præsto sit, vel secus, peritus artifex aut pecuniæ, quibus expensæ solvantur. Hoc modo rem esse possibilem idem valet, ac causam adesse, quæ virtute prædita sit rem efficiendi, vel rem esse producibilem sumpta hac voce in sensu activo.

Secunda pars facile probatur 1.º Nam si præter extrinsecam possibilitatem non daretur alia interna se tenens ex parte ipsius naturæ, eatenus aliquid esset absolute possibile, quatenus Deus posset illam efficere. Ergo e converso eatenus aliquid foret impossibile, quatenus Deus non posset illam efficere. Id est, quædam forent impossibilia Deo absque

(1) 1.º dist. 43, quest. 2.

(2) *Metaph.*, disp. 8, sect. 1.

(3) *Quæstion. Philos.*, vol. 1, quest. 47, *Dicendum* 3.º

(4) *Metaph.*, disp. 2, cap. 1, n. 2.

ulla ratione objectiva, nempe quia divina virtus ad illa se non potest extendere. Atqui hoc divinæ omnipotentiae de- trahit. Ergo ultra extrinsecam possibilitatem, alia interna necessario asserenda est.

Dices ideo quædam dici impossibilia, non præcise quia desit in Deo virtus productiva, sed quia res ipsæ fieri nequeunt, cum contradictionem implicent. Talis v. g. est circulus quadratus, utpote qui simul esset circulus et non circulus, quadratus et non quadratus. Bene quidem: sed qui talia responderet in sententia, quam nunc impugnamus, se ipsum jugularet. Inde enim sequitur admittendam esse quamdam internam repugnantiam vel impossibilitatem in circulo quadrato aliisque similibus, quæ impossibilia dicuntur non per ordinem ad virtutis defectum in Deo, sed propter pugnam internam notarum, quæ in unum coire nequeunt, quia oppositionem habent, atque adeo affirmationem et negationem simul includunt, quemadmodum egregie declarat Angelicus (1). Ergo e converso nequit non agnosci possibilitas aliqua distincta ab externa, in eo consistens, quod res quæ possibilis denominatur, in se ipsa non sit absurda.

Præterea idem videtur in re creata possibilitas ac producibilitas. Atqui præter activam producibilitatem alia datur passiva producibilitas rei, seu capacitas ut produci queat, seu ut actionem causæ efficientis terminet. Ergo agnoscenda est intrinseca possibilitas. Sicut e converso chimæra nullam habet capacitatem vel aptitudinem, ut actionem causæ terminare queat: et ideo non potest etiam per omnipotentiam Dei poni in esse. Nam cum actio omnis ad aliquam entitatem terminetur, nec possit in rerum natura esse, nisi ens; chimæra, utpote quæ non est ens, nullius actionis terminus esse potest, non quidem ex defectu virtutis in Deo, sed ex defectu capacitatis in ipsa.

Et simili argumento probari posset possibilitatem non esse solummodo denominationem ex eo solum profectam, quod res a Deo intelligatur. Secus enim sicut res dicerentur possibiles formaliter solum, quia Deus eas intelligit, ita e converso res dicerentur impossibiles formaliter, quia eas non

(1) *De Potent.*, quæst. 1, art. 3.

Præter
extrinsecam
possibilitatem

alia interna
vindicatur cum
communi
sententia.

intelligit, atque adeo nequit intelligere: et sic limitaretur virtus divini intellectus. Sicut ergo necesse est agnoscere objective aliquam causam, cur Deus nequeat aliquid intelligere, nempe quod illud sit prorsus in se ipso inintelligibile, utpote absurdum, contradictorium vel repugnans; ita ut res a Deo intelligi queat, oportet præsupponere, quod sit in seipsa intelligibilis, atque adeo possibilitas non est pura denominatio extrinseca rei orta ex divina intellectione.

Et eodem pacto manifestum est, possibilitatem rei non consistere in eo, quod Deus velit vel possit illam velle, ideoque possibilitatem non esse denominationem externam rei convenientem per ordinem ad voluntatem Dei.

Prob. 2.º Deus ideo dicitur omnipotens, quia potest facere omnia, quæcumque possibilia sunt. Ergo si possibilitas intrinseca nulla est, sed solum extrinseca, in eo consistens quod res a Deo fieri possit; in tantum Deus diceretur omnipotens, in quantum potest facere omnia, quæcumque potest. Atqui hoc in primis circulationem continet; ac deinde nihil dicit quod de quavis causa creata nequeat prædicari; nam nulla est profecto causa, quæ nequeat facere omnia quæcumque potest. Ergo ad rite sentiendum de divina omnipotentia, necesse est præter externam agnoscere internam aliam (1). Et omnipotentia divinæ virtutis se porrigit, qua late patet interna possibilitas, nempe qua late patet ens; et sic cernitur infinita distantia inter omnipotentiam Dei et virtutem creatam, illa enim, secus atque ista, limitem habet nullum, et facere potest, quidquid non repugnat.

Tota hæc doctrina utriusque partis proportionis jamdiu lucidissime ab Aquinate tradita est. *Possibile*, inquit, *dicitur dupliciter secundum Philosophum 5.º Metaphysicor.* (text. 17): *uno modo per respectum ad aliquam potentiam, sicut quod dicitur humana potentia dicitur esse possibile homini* (en externam possibilitatem). *Non autem potest dici, quod Deus dicatur omnipotens, quia possit omnia quæ sunt naturæ creatæ possibilia; quia divina potentia in plura extenditur. Si autem dicatur, quod Deus sit omnipotens, quia potest omnia quæ sunt*

(1) Simili ratione iterum probare posses possibilitatem non esse puram denominationem extrinsecam a divina intellectione derivatam.

possibilia suæ potentia, erit circulatio in manifestatione omnipotentia: hoc enim non erit aliud, quam dicere, quod Deus est omnipotens, quia potest omnia, quæ potest. Relinquitur ergo, quod Deus dicatur omnipotens, quia potest omnia possibilia absolute: quod est alter modus dicendi possibile. Dicitur autem aliquid possibile vel impossibile absolute ex habitu dicitur terminorum: possibile quidem, quia prædicatum non repugnat subjecto, ut Socratem sedere; impossibile vero absolute, quia prædicatum repugnat subjecto, ut hominem esse asinum (1).

Dices Forma, per quam aliquid denominatur possibile non potest esse aliud, quam denominatio extrinseca ab omnipotentia Dei, per quam potest produci. Nam nulla concipi potest creata possibilitas, quæ non importet essentialem ordinem ad Deum, quandoquidem omne possibile creatum est ens per participationem, ens vero per participationem necessario connotat divinam omnipotentiam. Atqui possibilitas illa interna, quam præter externam admittimus, non dicit ordinem ad Deum. Ergo nulla datur possibilitas præter illam, quæ denominatur ab omnipotentia Dei.

Resp. neg. assert. Ad probationem *conc. Major. et neg. Minor. et conseq.* Quia non est idem ordinem dicere ad Deum, ac ordinem dicere præcise ad divinam omnipotentiam. Omnis quidem possibilitas creata ordinem importat ad Deum, quia dependet ab essentia Dei, quæ est tandem radix omnis possibilitatis, prout mox declarabitur; quia nulla est possibilis creatura, quæ non imitetur aliquo modo essentiam divinam. Adde etiam re vera omnem possibilitatem dicere ordinem aliquo modo ad omnipotentiam divinam, quia quidquid interne possibile est, est quoque externe possibile respectu Dei; non tamen ita id intelligendum est, ut omnis possibilitas constituatur extrinseca denominatione per ordinem ad omnipotentiam, in eave tamquam in sua radice fundetur, quia ut omnipotentia denomet rem factibilem, atque adeo extrinsece possibilem constituat, debet supponi

(1) S. Thom., 1 p., quæst. 25, art. 3. Cfr. ibid. ad 4.^{am}; 1 p., quæst. 24, art. 4 ad 2.^{am}; quæst. 46, art. 1 ad 1.^{am}; de Potent., quæst. 1, art. 3; quæst. 3, art. 1 ad 2.^{am}; 1.º dist. 42, quæst. 2, art. 2; 2.º *Contr. Gent.*, cap. 22, 25 et 37, *Ex hoc etiam patet...* Cfr. etiam Aristot., *Metaphys.*, lib. 5, cap. 12, text. 17.

quod res illa non repugnet in se, secus enim non esset a Deo factibilis.

§ II.—QUID SIT POSSIBILITAS INTERNA.

Possibilitas extrinseca est ipsa activa potentia causae efficientis.

239. Qui solam extrinsecam possibilitatem admittebant, illam cum divinis praedicatis, ac potissimum cum omnipotentia, identificabant, quemadmodum nuper ex Ludovico Lossada retulimus. Et certe possibilitas externa relate ad causam primam sumpta cum ipsa Dei omnipotentia videtur unum esse idemque. Nam rem esse extrinsece possibilem perinde est, ac posse a Deo produci, seu posse illam Deum producere. Atqui posse agentis est formaliter virtus ejus productiva. Ergo possibilitas externa seu activa producibilis rei relate ad causam primam est ipsa Dei omnipotentia (1). At exclusa doctrina solam externam possibilitatem agnoscente, quaerendum est, quid sit interna possibilitas.

PROPOSITIO 2.^a Possibilitas intrinseca non est aliud, quam non repugnantia essentiae, vel aptitudo rei ad existendum, vel concordia et sociabilitas praedicatorum notarumve, quibus res aut essentia quaevis, si existeret, constitueretur; quare possibilitas haec identificatur cum ipsa rei quidditate ut constituta notis invicem sociabilibus nec inter se repugnantibus (2).

Ita tenet communissima sententia cum S. Thoma (3).

Interna possibilitas est non repugnantia essentiae vel sociabilitas notarum.

Primum autem patet, quia possibilitas est forma rei possibilis. Res autem intrinsece possibilis non dicitur, nisi quia in se nullam involvit repugnantiam vel contradictionem, nec est simul ens et non ens, atque adeo est aptum existere. Ergo possibilitas interna nequit aliud esse praeter ipsam rei non repugnantiam vel concordiam aut sociabilitatem praedicatorum et notarum, ratione quarum, si poneretur in esse, non foret chimæra, sed ens aliquod.

(1) Vide P. Nicol. Martinez, *Deus sciens, sive de scientia Dei*, Controv. 2, disp. 2, sect. 1.

(2) Vide Martinez, loc. cit., sect. 2; Lossada, *Metaphys.*, disp. 2, cap. 1; Izquierdo, *Pharus*, disp. 11.

(3) 1 p., quaest. 25, art. 3; quaest. 46, art. 1 ad 1.um et aliis locis supr. citatis. Cfr. Suarez, disp. 31 *Metaph.*, sect. 12, n. 45 seqq.

Alterum etiam patet, quia quævis res secum identificat id, quod est de formali conceptu entis. Atqui de formali conceptu entis est aptitudo ad existendum; aptitudo vero hujusmodi est interna rei possibilitas, quandoquidem quidquid aptum est existere, interne possibile est, et e converso. Ergo interna rei possibilitas unum idemque est cum ipsa ejusdem essentia. Præterea rem esse intrinsece possibilem est, rem in se non repugnare, non coalescere praedicatis contradictoriis. Atqui hoc habet omne ens per suam essentiam, præcisa quavis alia re superaddita; nam per suam essentiam habet talia praedicata, quæ secum cohæreant, nec mutuum involvant pugnam et contradictionem (1).

quæ proinde identificatur cum ipsa essentia possibili.

Hinc sequitur possibilitati eadem attributa convenire ac ipsi essentiae: quare sicut ipsa essentia non est actu, nisi quando existit, nec est secundum realitatem physicam nec absolute æterna vel necessaria vel immutabilis, ita etiam possibilitas rei non existit proprie, et in hoc sensu non datur, nisi cum ipsa essentia existit. Nihilominus essentia dicitur possibilis, etiam cum non existit, quia praedicata rei, etiamsi res non existat, non desinunt esse sociabilia vel inter se cohærentia taliaque, ut per actionem causæ possint constituere verum et reale ens physice in rerum natura existens. Et quia talia esse nunquam inceperunt, ac talia necessario intelliguntur a Deo ab æterno, itemque quia certa praedicata habent capacitatem certas necessario et immutabiliter constituendi rerum essentias; ideo etiam dicitur possibilitas æterna, necessaria et immutabilis, sicut rerum essentia (2). Ex quo iterum patet, quo sensu possibilitas et possibilia dici queant, vel debeant *aliquid* aut *nihil*: eodem nempe, quo nuper declaravimus, quomodo essentiae antequam fiant dicendæ sint aliquid vel nihil: sunt enim entia cogitata cum illa entitate, quam haberent si actu existerent. Quocirca nihil physicum sunt actu; sed tamen in potentia sunt totum illud, quod actu essent, si a Deo producerentur.

(1) Vide Martinez et Lossada, locis citatis, ubi plura, si lubet, require.

(2) Vide tricas, quæ contra istam doctrinam objici possunt, fuse dissolutas apud Lossada (*Metaph.* disp. 2, cap. 2 et 3), et Nicol. Martinez (*Deus sciens*, contrrov. 2, disp. 2, sect. 2 et 3).

§ III.—ORIGO POSSIBILITATIS.

240. Ex hactenus disputatis patet nobis aditus ad solvendam controversiam de origine possibilitatis. Circa quam variae perhibentur opiniones. Ut enim omittamus deliria eorum, qui vel possibilitatem ab existentia pendere autumant, id quod tandem aliis verbis renovat errorem res pure possibles agnoscere detrectantium; itemque commentum illorum, qui res possibles ab intellectu humano suam possibilitatem nancisci dicunt, quasi nihil foret possibile, nisi quod a nobis ut tale cogitatur (1); prima se offert opinio, quæ Gulielmo Ockam (2) tribuitur, et possibilitatis radicem a divina omnipotentia repetit: quam doctrinam consequenter omnes illi, qui possibilitatem omnem docent esse denominationem ab omnipotentia Dei desumptam, amplectantur, necesse est. Alii cum Cartesio possibilitatis originem a voluntate divina derivant. «Non ideo, inquit Cartesius, voluit Deus mundum creare in tempore, quia vidit melius sic fore, quam si creasset ab æterno; nec voluit tres angulos trianguli æquales esse duobus rectis, quia cognovit aliter fieri non posse. Sed contra, quia voluit mundum creare in tempore, ideo sic melius est, quam si creatus fuisset ab æterno; et quia voluit tres angulos trianguli necessario æquales esse duobus rectis, idcirco jam verum est, et fieri aliter non potest; atque ita de reliquis» (3). Alii docent possibilitatem internam rerum proxime quidem ex propria prædicatorum, quibus essentia intrinsecus coalescunt, conditione atque indole dependere, remote tamen ultimam radicem possibilitatis in Deo esse quærendam. Quæ est communissima doctrina catholicorum Philosophorum; qui tamen rursus in duas alias scinduntur opiniones. Alii enim putant internam rerum possibilitatem ab essentia divina tamquam ab *exemplari virtuali* vel *radicali* dependere, ab intellectu autem divino tamquam ab *exemplari formali*: nefas

(1) Hæc opinamenta vide, si lubet, apud cl. Matt. Liberatore refutata (*Metaph. general seu Ontolog.* n. 90); sed res per se patet, magisque patebit ex dicendis.

(2) 1.^a dist. 43, quæst. 2.

(3) Cartes. in resp. ad *Sextas objectiones*, respondendo ad 6.^{am} *scrupulum*.

Opinionum
varietasQuid
senserit Ockam,

Cartesius,

et alii
communiter,
qui tamen
deinde in duas
rursus
scinduntur opi-
niones.

quippe est essentias possibles omnes secundum proprias formas et quasi lineamenta relucere in essentia Dei, sicut solent in speculo relucere rerum imagines, et sicut relucet etiam in divino intellectu, apud quem sunt rerum omnium distinctissimæ rationes. Verum quia ipse divinus intellectus ad distinctam rerum omnium rationem habendam non aliunde, ut ita dicam, determinatur vel fecundatur quam a divina essentia, illam enim respiciens, illico intelligit quoque modos omnes, secundum quos exprimi imitatione potest in infinita rerum creabilium varietate; idcirco non possunt, inquit, possibilita dependere ab intellectu divino tamquam a formali exemplari, quin tandem dependeant ab essentia divina tamquam ab exemplari virtuali et ultima radice possibilitatis omnis intrinsecæ. Ita loquuntur plures graves philosophi recentiores, ac nominatim RR. PP. Mathæus Liberatore (1), Gustavus Lahouse (2), Tilmannus Pesch (3) et Harper (4). Verum alii, iique non minus graves auctores, negant possibilitatem intrinsecam dependere ab intellectu divino, sed eundem quodammodo antecedere, nostro modo concipiendi, fere sicut eadem possibilitas antecedit omnipotentiam Dei, quatenus nempe hæc illam præsupponere debet, ut tamquam terminum vel objectum respicere queat. Quam tuentur sententiam inter alios cl. P. Josephus Mendive (5) et cl. Sanctus Schiffini (6). Denique, ut nihil de hac materia omittam, Genuensis (7) et Storchenau (8) cum quibusdam Leibnitzii et Wolffii asseclis sentire videntur rationem, cur res sit possibilis, ex sola ipsius rei essentia repetendam esse, quin ad Deum tamquam ad primam possibilitatis intrinsecæ radicem recurrendum sit. Primus enim «docet mundum pendere quidem a Deo quoad existentiam, at minime quoad essentiam» (9);

Opinio
quorundam
Leibnitiano-
rum.

(1) Loc. nup. cit., n. 94.

(2) *Ontolog.*, n. 428, seqq.

(3) *Logica*, vol. 3, n. 1314.

(4) *Metaphysic. of School*, vol. 1, book. II, chapt. 4, prop. 23.

(5) *Ontolog.*, n. 49, seqq.

(6) *Princip. Philos.*, n. 605.

(7) *Element. Metaph.*, cap. 1, def. 10.

(8) *Ontol.*, sect. 2, cap. 1, in respons. ad 1.^{am}

(9) Apud Liberatore, loc. cit., n. 89.

alter vero sic scribit: «Etiam in hypothese (Dei non existentis) manerent veræ ejusmodi enuntiationes: notæ essentialis hujus vel illius rei non involvunt contradictionem, ac proinde posset res ratione suæ essentialis existere, gauderetque possibilitate interna».

Notandum
ad controversiæ
solutionem.

Ut nostrum de implicata controversia iudicium clarius feramus, notamus ante omnia non hic agi de ipsius divinæ essentialis possibilitate, sed tantum de rerum creaturarum vel creabilium possibilitate interna. Quæstio ergo solvenda huc revocatur, undenam procedat non repugnancia essentialium possibilitum vel sociabilitas notarum, in qua possibilitatem sitam esse diximus, tamquam a radice prima et ontologica ratione sufficienti, sine qua nequit intelligi plene constituta, ut ita dicam, res possibilis in esse possibilis.

241. PROPOSITIO 4.^a Interna rerum possibilitas oritur ac proxime pendet ab earundem essentia, remote autem a Deo.

Et contrarium ex opposita ratione statuendum est de repugnancia vel interna impossibilitate, ut ex dicendis patebit.

Interna
possibilitas
proxime pendet
ab essentia
rerum;

Prima pars manifesta est; quia possibilitas interna nihil est aliud, quam prædicatorum, quibus essentialis coalescunt, sociabilitas. Atqui quod hæc vel illæ notæ, hæc vel illa prædicata sociabilia sint, ex propria eorumdem conditione proxime et intrinsece pendet; quia nempe alterum nec destruit alterum, sed unum aliquid totum conflare possunt, immo unum idemque reipsa esse, si ad ea virtus productiva causæ terminetur. Hoc pacto homo possibilis est, quia animalitas et rationalitas sunt notæ invicem sociabiles, quarum altera non est alterius negatio, sed unam eandemque physicam entitatem, quæ hominis essentia est, adæquate constituunt. Quare si rationem sufficientem proximam et intrinsecam, cur homo intrinsece et in seipso non repugnet, sicut e converso repugnat circulus quadratus, quæras, in ipsa notarum vel prædicatorum essentialium, quibus homo constat, conditione reponenda videtur esse.

Dices. Possibilitas interna pendere nequit ab eo, quod nihil est. Sed essentia rerum possibilitum nihil est. Ergo...

Rep. 1.º Hoc argumento æque probari posset, possibilitatem nullam assignari posse originem, atque adeo controversiam istam supervacaneam esse.

Resp. 2.º Essentia rerum non pure possibilitum aliquid actualæ est; essentia vero pure possibilitum actu nihil est in seipsa, nihilominus est aliquid possibile et intelligibile, atque adeo potest considerari tamquam proximum et intrinsecum fundamentum possibilitatis, eoque sensu hæc dicitur ab illa pendere.

remote a Deo.

Secunda pars etiam patet. Nam interna rerum possibilitas remote et extrinsece a Deo profecto dependet, si quidquid cogitari in possibilitibus potest, in ipso Deo ultimam rationem sui habet. Atqui ita revera dicendum est. Nam ipsæ essentialis possibilitis et notæ, quibus coalescunt, in tantum sunt cogitabiles et capaces ut per virtutem causæ in esse constituantur, nempe intrinsece non repugnantes; in quantum exprimunt, vel certe exprimere in sua physica realitate possunt, aliquam essentialis divinæ similitudinem ac deficientem imaginem. Ipsa etiam notarum sociabilitas tandem ex eo est, quod notæ illæ in unum cœuentes, tales sunt, quæ aliquam Dei adumbratam formam et imitationem præ se ferre possint, qualem certe præ se ferre nequeunt circulus quadratus v. g., homo irrationalis, ac generatim chimærae. Quamobrem in absurdissima Dei non existentis hypothese, nihil prorsus foret possibile non solum extrinsece, verum etiam intrinsece. Quia cum præter Deum nihil sit nec possit esse, nisi per participationem et ad similitudinem atque imitationem divinæ naturæ, sublato Deo perit omnis possibilitas, sicut sublato exemplari non est possibile exemplatum vel imago, et sublato fonte, non est possibilis rivulus.

Verum videndum jam est, quid sit in Deo illud, unde possibilitas rerum dependet.

242. PROPOSITIO 5.^a Interna rerum possibilitas non pendet a divina potentia, nec a divina voluntate.

Prima pars non eget nova probatione post superius dicta circa internam possibilitatem ab extrinseca distinctam. Ibi enim præter possibilitatem extrinsecam ex divina omnipotentia desumptam, ostendimus aliam admittendam esse, in

Interna rerum
possibilitas
non pendet a
divina potentia;

sociabilitate notarum vel prædicatorum essentialium repositam. Atqui quod prædicata vel notæ rei essentialia cohærent vel sociari queant inter sese, atque adeo res in se non repugnet, prorsus non oritur ex virtute divina, sed quodammodo præsupponitur ab ea, quemadmodum declaratum jam manet. Ergo...

Dices. Si per impossibile Deus non foret omnipotens, nulla daretur cuiusvis rei possibilitas etiam intrinseca. Ergo possibilitas etiam intrinseca a divina omnipotentia dependet.—*Resp. dist. antec. Per locum intrinsecum*, ut ajunt, et loquendo in sensu formali et præcisivo, *neg.*, per *locum extrinsecum* et loquendo in sensu identico, quatenus nempe cum omnipotentia Dei sit idem cum essentia, sublata omnipotentia, eo ipso auferretur quoque essentia, sine qua nulla esse potest etiam intrinseca possibilitas, *conc.*

nec a divina
voluntate.

Secunda pars eodem argumento evincitur. Nam si possibilitas interna dependeret a divina voluntate, Deus potuisset velle aliquid, quod intrinsece repugnat, v. g. circulum quadratum. Atqui hoc prorsus absurdum est. Nam in hypothesi, qua Deus vellet v. g. circulum quadratum, vel repugnaret ille adhuc, vel desineret repugnare. Primum horum nefas est dicere; et quia id argueret in divina voluntate imperfectionem, et quia plane exinde conficeretur repugnantiam vel non repugnantiam atque adeo possibilitatem vel impossibilitatem rei non pendere a divina voluntate. Secundum autem non minus absurdum est, quia salvo principio contradictionis intelligi nequit, quo pacto desinere possit repugnare circulus et non circulus, quadratus et non quadratus.

Deinde si possibilitas interna rerum a divina voluntate penderet, aut posset Deus libere velle prædicata quædam essentialia sociabilia invicem esse, quædam repugnantia, nempe essentias quasdam possibles esse, quasdam impossibiles; aut non posset id velle pro suo arbitratu. Si non posset, ut revera non potest; nisi velimus divinæ libertati summæque independentiæ limites temere assignare, necesse erit rationem objectivam agnoscere, ob quam voluntas Dei non possit quædam prædicata sociabilia esse velle, v. g. humanitatem et irrationabilitatem; quædam autem alia e converso non possit velle esse dissociabilia, v. g. humanitatem

et rationalitatem. At rationem hujusmodi objectivam agnoscere perinde est, ac intrinsecam rerum possibilitatem vel impossibilitatem ponere a divina voluntate independentem. Verbo, Deus potest quidem libere velle hominem esse vel non esse; non potest autem libere velle animalitatem et rationabilitatem esse notas sociabiles vel non sociabiles inter se. Ergo possibilitas rerum vel impossibilitas non pendet a voluntate Dei.

Si vero quis absurde contenderet posse Deum pro lubitu velle libere quasdam notas esse invicem sociabiles, quasdam insociabiles vel repugnantes, nulla daretur de essentis rerum certa cognitio, præcisiva divina revelatione, atque adeo periret omnis humana scientia. Scientia enim non sola facta inquiri, sed essentias rerum. Quæ autem a libera Dei voluntate pendent, nequeunt homini, præcisiva revelatione, innotescere. Si ergo Deus libere velle possit animal et rationale sociabilia esse in homine vel etiam repugnantia, poterimus quidem asserere hominem nunc esse rationalem, quoniam id cernimus in hominibus existentibus, sed non poterimus asserere hominem non posse non esse rationalem, seu essentiam hominis necessario et ineluctabiliter esse animalitatem et rationalitatem, donec Deus revelet statutum a se irrevocabili decreto esse, non condere hominem nisi animal rationale.

Nec dicas inductione et experientia patere nobis sufficienter hujusmodi decretum divinum.—Nam experientia quidem et inductio demonstrans constanter hominem cum rationalitate, aliaque entia cum certis attributis et prædicatis, persuadet profecto nobis Deum nunquam hominem sine rationalitate, cæteraque entia sine illis attributis producturum esse; sed id in tantum præcisive persuadet, in quantum probat etiam rationalitatem ad essentiam hominis, et similiter attributa illa ad aliorum entium rationem, spectare, atque adeo sociabilitatem et connexionem talium prædicatorum e divina voluntate minime pendere. Si enim semel supponas in ipsis entibus existentibus vel possibilibus non inesse objectivam rationem sociabilitatis et connexionis vel repugnantiae in certis notis vel prædicatis, sed tota ratio connexionis ac repugnantiae vel separationis libero Dei arbitrio

relinquatur; licet millies expertus fueris illa connexa et sociata invicem fuisse vel separata, jus nullum habes concludendi, quod semper atque ineluctabiliter connexa erunt vel separata. Nam in ea hypothesi sicut hactenus millies ex liberrima Dei voluntate prædicata illa connexa fuissent vel separata, ita in posterum contingere contrarium posset ex eodem libero Dei decreto. Nisi ergo Deus tibi suum propositum revelaret, nihil scires de rerum essentiis. Quamobrem stante Cartesiano commento circa originem possibilitatis, penitus pessum datur ipsa vis inductionis, nec poterit unquam per eam ulla lex naturæ legitime detegi; sed tantum jus aderit, quid hactenus factum sit historicè statuendi.

Nihil itaque mirum, si communis hominum sensus Cartesii doctrinam rejiciat, et rationem internæ possibilitatis vel impossibilitatis a divina voluntate prorsus independentem arbitretur.

Dices 1.º Possibile est id, quod fieri potest. Atqui nihil reapse fieri potest, nisi Deus facere decernat. Ergo quod res sit possibilis vel non possibilis dependet a divina voluntate.—**Resp. dist.** Minor. Nihil reapse fieri potest, id est nihil de facto sortiri existentiam potest, nisi volente Deo rem condere, *conc.*; id est nihil capacitatem existendi, seu potius non repugnantiam ad existendum habere potest, nisi volente Deo, *neg.* Tum *neg.* conseq. In primis enim non dependet a divina voluntate, ut jam ostensum est, quod aliquid sit vel non sit in suis notis vel prædicatis repugnans, atque adeo intrinsece impossibile vel possibile: deinde neque etiam pendet a voluntate Dei, quod res sit extrinsece possibilis, seu quod Deus *possit* illam facere. Quot enim, quæso, sunt res quas Deus non vult facere, et nihilominus potest facere, atque adeo possunt fieri, seu sunt extrinsece possibiles? Solum dici potest quadantenus dependere a divina voluntate res *non mere possibilis*, seu res possibilis, quæ de facto existentiam habet, quia nempe omnipotentia divina non applicatur, ut ita dicam, ad opus, nisi volente Deo.

Dices 2.º Si divina voluntas vel omnipotentia supponit ipsam intrinsecam possibilitatem, Deus pendebit ab eadem in operando. Atqui nefas est Deum ab alia re dependentem facere, Ergo.—**Resp. dist.** Major. Deus pendebit in operando

ab intrinseca possibilitate, tamquam a præbente adjumentum aliquod aut præsidium, *neg.*; tamquam a pura conditione eaque penitus extrinseca, qua posita servat adhuc plenum operationis dominium, *conc.*

Et *contradist.* Minor, *neg.* conseq. Nam Deus liberrime decernit operari. At cum terminus operationis sit ens, planum est quod ad exercitium omnipotentiae suæ, quod Deus pro lubitu elegit, debeat præsupponere ex parte objecti, tamquam necessariam conditionem, capacitatem terminativam operationis divinæ, videlicet passivam factibilitatem. In quo ne umbram quidem veræ dependentiæ vel subjectionis ex parte Dei cernere licet.

Dices 3.º Nisi divina voluntas aut potentia valeat vel ipsa impossibilia velle aut posse facere, limites habere dicenda est. Ergo nulla est impossibilitas respectu Dei, sed tota quanta derivat ex mera ejusdem voluntate.—**Resp. neg.** antec. Nam voluntas et potentia Dei se potest extendere, ut velit, ac possit facere quidquid non repugnat, sed cadit sub immensam latitudinem entis, ideoque infinita est. Impossibilia vero cum nequeant habere rationem entis, non possunt accipere *esse* nec terminare divinam operationem; et hoc pacto dicuntur fieri non posse, non quidem ex defectu virtutis in Deo, sed ex defectu capacitatis respectivæ in ipsis.

243. PROPOSITIO 6.^a Interna rerum possibilitas, si proprie loqui velimus, non pendet a divino intellectu, sed tantum a divina essentia.

Propositio hæc quoad alteram partem communissima est ac certissima. Nam essentia divina cum sit actus purissimus omnis perfectionis, est quoque causa et exemplar omnis entitatis, quæ esse vel excogitari præter ipsam potest. Quare nulla est extra divinam essentiam excogitabilis perfectio, quæ non sit ex eadem participata vel participanda, et non præ se ferat aliquam illius similitudinem. Atque adeo in tantum aliquid est possibile et non repugnans, in quantum aliquam participare valet perfectionem de plenitudine divinæ entitatis, vel aliquam exprimere, utcumque deficientem, representationem ac similitudinem pulcherrimi illius

Possibilitas
interna pendet
a divina
essentia.

exemplaris. Ergo præcisa essentia Dei, nulla potest rei ullius constare possibilitas.

Atque hæc causa est, cur Theologi communissime cum S. Thoma doceant, Deum in sua essentia habere rationem cognoscendi rerum aliarum quarumcumque possibilium essentias distinctissime, non solum secundum quod ille inter se conveniunt, sed secundum quod invicem discriminantur; quia nempe divina essentia est actus omnis perfectionis, in quo possibilium omnium creaturarum perfectiones, sive in eo in quo conveniunt, sive in eo in quo discriminantur, præexistunt, sicut actus imperfecti et limitati continentur in actu perfecto et illimitato. Id quod fuse suo loco declarandum est. Legatur interea S. Thomas (1).

Prima ergo pars probanda est, in qua puto quoad rem ipsam satis communiter veteres Philosophos, saltem si Scotistas excipias, convenire, quamquam non reperitur apud illos sub his præcise terminis proposita quæstio (2). Et si res rite explicetur, ac in proprio illo sensu, in quo hactenus locuti sumus in toto hoc paragrapho circa originem ac dependentiam possibilitatis, proponatur, facile, puto, consensus animorum obtineri potest. Non enim disputatur, utrum possibilia idealiter vel intentionaliter dependeant a divino intellectu, vel utrum habeant possibilia esse aliquid, extrinsecum videlicet, ab intellectu divino acceptum vel derivatum. Id enim quærere perinde est, ac quærere utrum possibilia a Deo cognoscantur. Quidquid enim cognoscitur, in mente cognoscentis objective et intentionaliter existit, et a cognitione illius accipit esse objectivum et intentionale, esse nempe *cognitum*, quod nihil reale et intrinsecum ponit in re cognita. In hoc sensu non minus res ipsæ existentes, quam possibiles, dependent ab intellectu Dei; omnes enim æque cognoscuntur a Deo cognitione distinctissima et perfectissima.

(1) 1. p., quæst. 14, art. 6; 1.º *Contr. Gent.*, cap. 50; *de Verit.*, quæst. 2, art. 4, in 1.º part. et alibi passim.

(2) Vide Suarez, disp. *Metaph.* 31, sect. 6. n. 17; sect. 12, n. 40 et 46; Vazquez in 1.^{am} part., disp. 78, n. 7; et in 3.^{am} part., quæst. 62, art. 4; disp. 132, cap. 6; Rhodes, *Philos. perip.*, lib. 4, disp. 2, quæst. 2, sect. 2. *Dico 2.º*, tert. part.; Nicol. Martinez, *Deus sciens*, *Controv.* 2, disp. 3; Izquierdo, *Pharus scientiar.*, pag. 212, n. 63.

Quæstio ergo non est hæc; sed illa alia, utrum fundamentum et ratio sufficiens ontologica possibilitatis intrinsecæ sit divina intellectio, et hoc modo possibilitas originem ac dependentiam habeat ab intellectu Dei. Vel aliter quærimus, utrum in eo ipso sensu, in quo in superioribus negavimus intrinsecam possibilitatem pendere a divina omnipotentia et voluntate, affirmandum e contrario sit eandem possibilitatem pendere ab intellectu Dei ita, ut res *propterea sit præcise possibilis intrinsece, quia a Deo distincte intelligitur secundum suam speciem ac perfectionem*, et sic res possibilis præcise quia intelligitur a Deo, in ratione possibilis constituatur. Et hoc sensu nego in propositione intrinsecam possibilitatem a divino intellectu pendere.

Contrariam doctrinam propugnavit ex antiquis Bartholomæus Mastrius, qui eandem intellexisse ac propugnasse contendit Scotistas sub nomine illius *esse diminuti*, quod possibilibus asserunt, quemadmodum superius retulimus (1). Licet enim proprium est intellectus tum increati tum creati, scribit Mastrius, quod res cognoscendo, tribuat illis *esse intentionale* atque adeo producat eas in *esse cognito*; est tamen hoc discrimen, «quod cum intellectus creatus res intelligit, non præstat eis per talem intellectionem primum omnino earum *esse*, quia in proprio *esse* supponuntur ejus intellectioni, quia respectu intellectus creati res sunt prius intelligibiles, quam intellecta; at intellectus divinus cum res intelligit, *producit eas in primo esse intelligibili vel intellecto, res enim nequeunt habere esse intelligibile proprium et formale, prius quam ab intellectu divino intelligantur, sed tantum virtuale in divina essentia. Cujus ratio est, quia, ut dicitur in tractatu de scientia Dei, essentia divina ut prior intellectione præcise secundum rationem essentia non est exemplar actuale et formale creaturarum, nec in ea veluti in speculo res ipsæ relucet, sed tantum virtuale et eminentiale, ut declarat Bassolis* (2); unde ante actum divini intellectus creatura nullum esse formale proprium habet in Deo nec cognitum, nec possibile, nec intelligibile, licet hæc quasi virtualiter habeat in

(1) Cfr. Dupasquier, *Metaph.*, pag. 216, *Faleor tamen...* et pag. 218, *Dico proportionaliter...*

(2) 1.º dist. 36, quæst. 1, art. 2.

non vero ab intellectu divino, si proprie loqui velimus.

Status quæstionis aperitur.

Sententia Scotistarum.

divina essentia, ut diserte Doctor ipse (Subtilis) docet (1) ubi proinde comparat productionem hanc creaturarum in esse cognito effectioni secundarum intentionum in intellectu nostro, in quo non dicuntur habere prius esse intelligibile, quam intellectum». Quare esse cognitum quod creaturis «tribuitur ab intellectu divino est primum omnium earum esse, ante quod nullum est prius, per quod res formaliter esse dicantur. Et hæc est ratio, cur eas dicatur divinus intellectus potius producere in esse cognito, quam intellectus creatum, non quia ex vi intellectionis divinæ res ab aeterno accipiant aliquod esse reale simpliciter, vel diminutum, medium inter esse reale et rationis, ut Thomistæ perperam intellexerunt, sed quia primum esse formale, quod habent, est hoc esse cognitum et diminutum» (2).

Ac postea idem Mastrius rem adhuc magis explicans, docet «esse cognitum divinum non convenire rebus per denominationem adeo extrinsecam, sicut eis convenit esse cognitum per intellectum creatum; quia cum esse cognitum a nostro intellectu rebus tributum, non sit primum earum esse, sed secundarium, ut dicebamus, sequitur esse illis omnino extrinsecum et adventitium et meram denominationem extrinsecam dumtaxat in illis ponere; et e contra cum esse cognitum a divino intellectu rebus tributum sit omnino primum earum esse formale, ante quod nullum est prius, per quod res formaliter esse dicantur, sequitur esse illis aliquo pacto intrinsecum, quatenus est id, quo primo et formaliter habent esse, licet diminutum et secundum quid, ut optime adnotavit Rada (3). Unde sicut hac ratione esse, quod noster intellectus secundis tribuit intentionibus, non est eis extrinsecum, nec eis omnino convenit per extrinsecam denominationem, quæ rem supponere solet, cui advenit, in proprio esse, sed est eis intrinsecum et formale, licet secundum quid ac diminutum, est tamen extrinsecum primis intentionibus; ita esse cognitum, in quo producuntur creaturæ a Deo, est intrinsecum, proprium et formale ipsis

(1) 2.^a dist. 1, quæst. 1, paragr. *Sequitur secundum instans naturæ.*

(2) Mastrius, *Metaph.*, disp. 8, quæst. 1, n. 18.

(3) 1 part., *Controv.* 29, art. 3, *Notabili* 4.^a

creaturis, licet diminutum et secundum quid.» Non tamen est ita intrinsecum, «ut ponat aliquid in creaturis, ratione cuius dici queant esse in seipsis, absolute loquendo...» (1). Atque hoc pacto componit Mastrius dissidium inter Scotistas Nolanum, Vulpem, aliosque, quorum primus contendit esse illud rebus conveniens ex eo quod a Deo intelligantur, intrinsecum illis esse, alii vero extrinsecum. Hisce pro maiori rei declaratione præmissis.

Probatur prima pars propositionis, interna rerum possibilitas non pendet a divino intellectu. 1.º Res quævis ex eo solum jam est in se possibilis, quod essentiam divinam in certo aliquo gradu imitari possit. Atqui quod res aliqua divinam essentiam in certo gradu possit imitari, profecto non pendet formaliter a divina cognitione, sed eam quodammodo antecedit nostro modo concipiendi. Ergo...

Major constat, nam *unaquæque creatura habet suam speciem, secundum quod aliquo modo participat divinæ essentiae similitudinem* (2).

Minor non minus manifesta est; quandoquidem intellectus divinus essentiam suam non facit imitabilem, sed tantum imitabilem esse comperit, ac detegit. Nam sicut ex se ipsa est participabilis, tamquam actus et plenitudo omnis perfectionis, ita ex se ipsa formaliter, non vero per intellectionem, imitabilis est. Argumentum hoc insinuavit Angelicus verbis illis: *Ipse (Deus) essentiam suam perfecte cognoscit: unde cognoscit eam secundum omnem modum, quo cognoscibilis est. Potest autem cognosci non solum secundum quod in se est, sed secundum quod est participabilis secundum aliquem modum similitudinis a creaturis. Unaquæque autem creatura habet propriam speciem, secundum quod aliquo modo participat divinæ essentiae similitudinem. Sic igitur in quantum Deus cognoscit suam essentiam ut sic imitabilem a tali creatura, cognoscit eam ut propriam rationem et ideam huius creaturæ, et similiter de aliis* (3).

Prob. 2.º Si possibilia pendunt ab intellectu divino quoad suam intrinsecam possibilitatem, eatenus aliquod

(1) Mastrius, *ibid.*, n. 19.

(2) S. Thom., 1 p., quæst. 15, art. 2.

(3) S. Thom., 1 p., quæst. 15, art. 2.

esset possibile, quatenus a Deo cognosceretur. Atqui id dici nequit. Nam α) ex communi sensu hominum potius e converso existimatur, ideo res intelligi, quia possibles sunt. β) Si res ideo essent possibles quia a Deo intelliguntur, dicendum e contrario erit, ideo quædam esse impossibilia, quia a Deo non intelliguntur, vel nequeunt intelligi; et sic limites divinæ intelligentiæ assignantur, quandoquidem absque ulla ratione objectiva Deus quædam diceretur intelligere non posse; quemadmodum superius argumentabamur contra illos, qui rationem omnem possibilitatis e divina omnipotentia repetebant. Concludendum ergo est, ideo non posse Deum quædam intelligere, quia cum nihil sint, nec possint esse, intelligibilitatem non habent; atque adeo e converso multa alia, nempe possible omnia, Deum ideo intelligere, quia cum possint aliquid esse, divinam essentiam imitans, eo ipso intelligibilitatem habent antecederet ad divinam intellectionem; et consequenter non ab hac suam nanciscuntur possibilitatem. γ) Denique potentia supponit objectum, non illud facit. Atqui intellectus speculativus respectu possibilium comparatur, ut potentia ad objectum, illud nimirum contemplans; nam pure possible non spectant ad scientiam Dei practicam, sed ad speculativam, siquidem scientia Dei practica libera est, scientia vero qua Deus possible cognoscit, libera non est, sed necessaria. Ergo necesse est dicere possible et possibilitatem non dependere ab intellectu tamquam a fundamento et ratione sufficiente ontologica, sed potius ab illo præsupponi, ut intelligi possint.

Neque dicas respectu divini intellectus non valere principium istud de potentia supponente suum objectum.—Nam illud ipsum principium valet et applicatur respectu divinæ voluntatis, quæ etiam ad hoc ut amet objectum, supponit illud esse bonum et amabile; et respectu omnipotentis, quæ pariter supponit non facit, rem intrinsece possibilem, ut ipsi adversarii nostri recte argumentantur contra Gullielmum Ockam. Ergo simili modo intellectus divinus non tribuit possible veritatem et intelligibilitatem, sed eam supponere debet: vel ostendatur adversariis ratio diversitatis.

Simili ergo pacto sentiendum est de intellectu divino ac de omnipotentia respectu possibilitatis. Sicut omnipotentia

supponit intrinsecam possibilitatem, et solum efficit rem extrinsece possibilem seu factibilem; ita etiam intellectus divinus supponit rem intrinsece possibilem, at mox detegens modos, secundum quos effici potest, et sic exemplares ideas efformans, et voluntati eligendas omnipotentisæque opere exequendas proponens, effectorem illius dirigit, atque adeo quodammodo ad externam possibilitatem rerum non mere possibilem constituendam concurrit, fere sicut superius innuimus de voluntate; quia nempe res quantumvis sit in seipsa possible, factibilis de facto non est, nisi sub directione intellectus divini et ex voluntatis decreto.

Cæterum doctrinam in hac propositione contentam S. Thomæ conformem esse arbitror. Nam qui docet essentiam divinam continere similitudines omnium rerum possibilem, et esse rationem propriam omnium illarum, ideoque essentiam illam respiciendo cognosci omnia possible posse; ille certe non potest omnem rationem possibilitatis a divino intellectu derivare, sed illam independentem ab intellectu quasi plene constitutam supponit. Atqui S. Thomæ doctrina est: α) divinam essentiam continere similitudinem omnium: β) esse rationem propriam illorum: γ) et videndo essentiam omnia possible cognosci posse. Ergo...

Major, ni fallor, manifesta est; Minor vero passim docetur ab Aquinate. Nam

α) *Ipsa divina essentia, inquit, est similitudo rerum omnium* (1). Et: *Alia a se videt (Deus) non in ipsis, sed in se ipso, in quantum essentia sua continet similitudinem aliorum ab ipso* (2).

β) *Essentia divina est ratio propria omnium rerum possibilem, ex S. Thoma. Nam Deus cognoscit omnia uno, quod est ratio plurium, scilicet essentia sua, quæ est similitudo rerum omnium: et quia essentia sua est propria ratio uniuscujusque rei, ideo de unoquoque propriam cognitionem habet. Qualiter autem unum possit esse multorum ratio propria et communis, sic considerari potest. Essentia enim divina secundum hoc est*

(1) *De Verit.*, quæst. 8, art. 5, fin. Cfr. *ibid.* ad 1.um

(2) 1. p., quæst. 14, art. 6, fin. Cfr. 1.^a dist. 35, quæst. 1, art. 3 ad 3.um

ratio alicujus rei, quod res illa divinam essentiam imitatur. Nulla autem res imitatur divinam essentiam ad plenum; sic enim non posset esse, nisi una imitatio ipsius nec sua essentia esset per modum istum nisi unius propria ratio, sicut una sola est imago Patris perfecte eum imitans, scilicet Filius. Sed quia res creata imperfecte imitatur divinam essentiam; contingit esse diversas res diversimode imitantes, in quarum nulla est aliquid, quod non deducatur a similitudine divinæ essentiae; et ideo illud, quod est proprium unicuique rei, habet in divina essentia, quod imitetur. Et secundum hoc divina essentia est similitudo rei quantum ad proprium esse rei, et sic est propria ipsius ratio; et eadem ratione est propria alterius et omnium aliorum (1).

γ) Deus videndo suam essentiam cognoscit omnia possibilia, prout docet S. Thomas: Quicumque scit aliquam naturam, scit, an illa natura sit communicabilis. Non enim animalis naturam sciret perfecte, qui nesciret eam pluribus communicabilem esse. Divina autem natura communicabilis est per similitudinem. Scit ergo Deus, quot modis ejus essentiae aliquid simile esse potest. Sed ex hoc sunt diversitates formarum, quibus divinam essentiam res diversimode imitantur. Unde Philosophus formam naturalem divinam quodam nominat (Physicor., lib. 1, text. comm. 10) Deus igitur de rebus habet cognitionem secundum proprias formas (2). Et alibi: Ipsa divina essentia est similitudo rerum omnium: et ideo intellectus Angeli res cognoscere potest et per similitudinem (intellige species intelligibiles) ipsarum rerum et per ipsam essentiam divinam (3).

SOLVUNTUR DIFFICULTATES.

244. Objic. 1.º Opus faciendum, antequam fiat, pendet ab intellectu artificis, ex cujus idea denominatur. Atqui possibilia nihil aliud sunt, nisi res creabiles, et ad Deum tamquam ad artificem referuntur. Ergo ab ejus intellectu, in eo quod sunt, dependent.

Resp. dist. Major.: Præcise prout est intrinsece possibile, neg.; quatenus ab artifice mente præformandum est,

(1) S. Thom., de Verit., quest. 2, art. 4 ad 2.um Cfr. 1. p., quest. 14, art. 6; 1.º Contr. Gent., cap. 54.

(2) Lib. 1.º Contr. Gent., cap. 50, adhuc quicumque...

(3) De Verit., quest. 8, art. 5. Cfr. 1. p., quest. 12, art. 9.

antequam executioni mandetur, conc. Dist. pariter 1.^{am} partem Minoris; possibilia, id est intrinsece possibilia, nihil aliud sunt, nisi res creabiles, neg., extrinsece possibilia, trans.

2.^{am} partem Minoris etiam dist.: possibilia, quæ aliquando existentiam sortiuntur, conc.; pure possibilia neg. Tum neg. conseq.

Eodem argumento probari posset multo evidentius, quod possibilia dependeant a divina omnipotentia, si hanc in Majori et conclusionem loco intellectus ponas. Nec possent ullo modo vim argumenti effugere adversarii, nisi per appositam a nobis ad primum Minoris membrum responsonem; qua patescit etiam infirmitas objectæ rationis. Quod vero pure possibilia non comparentur ad Deum tamquam ad artificem, doctrina est communissima veterum Philosophorum cum S. Thoma, ut eruitur ex eo quod S. Doctor constanter doceat, cognitionem pure possibilium in Deo non esse practicam, qualis esse deberet, si ea Deum respicerent tamquam artificem, sed speculativam, quæ spectat ad scientiam, quam dicunt simplicis intelligentiæ (1), ideoque pure possibilium non habere Deum ideam, si nomine ideæ intelligatur cognitio practica et exemplaris, quæ artificem dirigit in operando. Patet, inquit, quod Deus potest cognitionem habere aliquorum non entium; et horum quidem quorundam habet quasi practicam cognitionem, scilicet quæ sunt, vel fuerunt, vel erunt, quæ ex ejus scientia secundum ejus dispositionem prodeunt; quorundam vero quæ non fuerunt, nec sunt, nec erunt, quæ scilicet nunquam facere disponit, habet quidem speculativam cognitionem (2). Et alibi: Si idea sit cognitionis practicæ, sicut magis est in communi usu loquentium, sic non est idea nisi eorum, quæ vel fuerunt, vel sunt, vel erunt; si autem sit forma etiam speculativæ cognitionis, sic nihil prohibet etiam aliorum, quæ non sunt, nec fuerunt, esse ideam (3). Quando ergo scripsit Aquinas, quod cognitio divini

(1) Vide S. Thom., 1. p., quest. 14, art. 9; 1.º Contr. Gent., cap. 66, vers. fin.

(2) S. Thom., de Verit., quest. 2, art. 8.

(3) S. Thom., de Verit., quest. 2, art. 8, ad 3.um Cfr. 1.º, dist. 36, quest. 2, art. 3; 1. part., quest. 15, art. 3, corp. et ad 2.um ex quo loco clarius explicatur doctrina art. 6, quest. 3.^æ de Veritate.

intellectus comparatur ad res alias, sicut cognitio artificis ad artificia, cum per suam scientiam sit causa rerum, de rebus non pure possibilibus, sed de existentibus in aliqua temporis differentia manifeste locutus est.

Addo denique, quamvis res omnes etiam pure possibles referentur ad Deum tamquam artificem, non necessario sequeretur quod nonnisi per ordinem ad divinum intellectum essent *intrinsicè* possibles; quia quod artefactum referatur ad architecti vel artificis intellectum, ideam exemplarem illius concipientis, non probat artefactum illud præcise ex illa idea suam accipere *intrinsicam possibilitatem* seu non repugnantiam in suis prædicatis, sed tantum probat quod illa idea concurrat ad complendam artefacti *possibilitatem extrinsecam* respectu artificis vel architecti.

Objic. 2.º In tantum aliquid est objective, et a nihilo absoluto distinguitur, in quantum idea aliqua mentis continetur, ad cuius imitationem effici potest.

Resp. Suppono per *nihilum absolutum* significari impossibile, seu id quod nullo modo potest existere. Jam vero prima radix distinctionis entis realis ab huiusmodi nihilo absoluto non est in eo præcise quod idea aliqua mentis contineatur, ad cuius imitationem effici possit; nam ulterius adhuc quærendum est, cur nihili absoluti nulla dari possit idea exemplaris, et cur e converso detur idea entis realis. Et quoniam primum fundamentum et radix hujus discrepantiæ inter nihilum absolutum et ens reale refundi non possit in defectum intellectivæ virtutis in Deo ad conficiendam ideam nihili, sicut simili modo diximus rationem, cur a Deo fieri nequeat chimæra, non posse ex defectu virtutis productivæ repeti; sequitur antecedenter ad ideas divinas exemplares rerum factibilium et independentem ab iisdem agnoscendum esse aliquid, per quod possible ab impossibilibus discriminentur, atque adeo res non esse intrinsicè possibles formaliter ideo, quia Deus habet ideam illarum, sed e converso; sicut res non est intrinsicè impossibilis propterea quod Deus nequit habere illius ideam, sed e contrario propterea nequit ideam exemplarem habere, immo nec positive ac directe rem impossibilem cognoscere, quia impossibilis est, et idcirco non habet intelligibilitatem.

Objic. 3.º Possibilia, prout talia, nullam realitatem, sed solam idealitatem participant, quatenus nullo modo sunt in se, sed tantum in ideis. Atqui sicut divina potentia est fons totius realitatis, ita mens divina est fons totius idealitatis. Ergo possible a mente divina suam idealem existentiam et determinationem repetunt, tamquam a totius idealitatis principio.—**Resp.** *cōcedo* totum, et *neg.* consequentiam. Nam argumentum solum probat, illud *esse* ideale, seu *esse* cognitum, quod possibilibus competit ex eo, quod a Deo cognoscantur nec possint non cognosci, derivari ex divino intellectu. Verum hoc ultro concedimus, nec est qui negare jure possit. At non est hæc nostra controversia, ut jam monuimus, sed hæc alia, utrum possible non sint intrinsicè possible, nisi per hoc quod a divino intellectu cognoscantur, vel utrum sociabilitas ipsa vel non repugnantia notarum vel prædicatorum, quibus essentia rerum coalescunt, sit a divino intellectu: sicut superius simili modo circa divinam omnipotentiam disputabatur, utrum ratio ipsa rei intrinsicè possible desumatur ex divina omnipotentia. Itaque probetur ab adversariis id quod in quæstionem venit, et nos falsum esse ostendimus, nempe non quod possible a Deo cognoscantur, vel *esse* ideale possibile sit a divino intellectu; sed quod in tantum est aliquid intrinsicè possibile seu non repugnans, in quantum a Deo intelligitur, seu quod ex divino intellectu vel intellectione procedat, quod *res aliqua si fieret, non foret aliquid chimæricum aut repugnans*. Probet hoc adversarii, et victas dābimus manus.

Objic. 4.º Possibilia ex superius dictis non habent, antequam fiant, ullum esse reale et intrinsicum. Ergo solum ideale. Atqui *esse* ideale pendet ab intellectu. Ergo...

Resp. 1.º Simili modo et jure concludes, quod pendeant ab omnipotentia, sic: Possibilia nullum habent *esse* reale et intrinsicum, antequam fiant. Ergo solum virtuale. Atqui virtuale pendet ab omnipotentia, in cuius virtute continentur possible, antequam fiant. Ergo... **Resp.** itaque 2.º *cōcedo* totum, et *neg.* conseq., ut ad præcedentem objectionem responsum est; quia non quærimus nunc, utrum possibilibus competat aliquid *esse* dependenter a divino intellectu, sed utrum id per quod possibile denominatur et quasi constituitur

intrinsece possibile seu non repugnans, sit præcise hoc quod a Deo cognoscatur.

Objic. 5.º Si interna rerum possibilitas non dependeat a divino intellectu, propositiones æternæ veritatis non ideo erunt tales, quia ita eas concipit intellectus divinus, sed quia id postulat natura ipsius objecti, circa quod versantur. Atqui hoc ducit ad Kantianum subjectivismum, nam in hac hypothesi necessitas hujusmodi enuntiationum non potest reduci, nisi in *subjectivam necessitatem rationis nostræ sic illas concipientis* (1).

Resp. neg. Minor. ejusque probationem. Veritas illarum propositionum bifariam dicitur æterna, quemadmodum suo loco declaratum est: primo negative, quia illæ nunquam inceperunt esse veræ, sed semper et ubique sunt ita enuntiabiles et enuntiandæ, quantum est de se, etiam in hypothesi, in qua Deus mundum non creare decrevisset. Secundo dicuntur prædictæ veritates æternæ positive, quatenus ab æterno ita cognitæ sunt, sed non quomodocumque, quia etiam propositiones contingentes, v. g. hæc mea præsens scriptio, de facto ab æterno cognita est a Deo, verum quatenus non potuerint non ita cognosci; in quo discriminatur a veritatibus contingentibus, quæ licet nunc de facto cognoscuntur ab æterno, supposito decreto libero Dei de condendo mundo, at potuerunt non ita cognosci. Ut ergo enuntiatio aliqua sit æternæ veritatis necesse est aliquo modo in ipso enuntiabili fundamentum et radicem necessitatis sic enuntiandi agnoscere; illa vero radix est necessaria identitas extremorum pro affirmativis, qualis est hæc: *Homo est rationalis*, vel: *Duo et tria sunt quinque*, et necessaria diversitas vel repugnantia eorundem extremorum pro negativis, qualis est hæc alia: *Homo non est asinus*, vel: *Duo et tria non sunt quatuor*. Ex qua identitate vel repugnantia extremorum fit, ut divinus intellectus nequeat in quacumque hypothesi aliter cognoscere vel enuntiare prædictas enuntiationes æternæ veritatis. Cæterum ultimum fundamentum et radicem hujus ipsius necessitatis, qua istæ propositiones gaudent, ut ita sint et cognoscantur, nec aliter sint nec cognosci

(1) Vide cl. P. Harper, loc. cit.

quant; tandem in divinam essentiam refundenda est, quia hujusmodi propositiones nequeunt participare divinæ essentiæ veritatem, nisi enuntientur eo modo, nec possunt aliter exprimere objectum, quod divinæ naturæ similitudinem participet, atque adeo sit ens reale. Quid vero habeat doctrina hæc aut commune cum Kantiano subjectivismo, aut omnino reprehensione dignum, plane non video, nec puto unquam ab adversariis probatum iri (1).

Objic. 6.º Doctrina est S. Thomæ, res sive existentes sive possibles, quæ in divina essentia videntur, non esse in illa tamquam in speculo, sed potius tamquam conclusiones in principiis, vel effectus in causa, nempe virtualiter (2). Atqui hæc doctrina in sententiam adversariorum prorsus videtur recidere, secundum quam interna rerum possibilitas pendet a divina essentia tamquam ab exemplari dumtaxat virtuali, et ab intellectu tamquam a formali exemplari. Ergo nequit dici favere nostræ sententiæ Aquinatæ.

Resp. jam sæpius dictum est, non disputari proprie in hac questione, utrum possibilia secundum esse ideale vel secundum esse cognitum dependeat a divino intellectu; id negare perinde foret, ac negare Deo possibilitium cognitionem. Neque etiam disputatur, utrum res aliæ in divina essentia reluceant tamquam in exemplari, quod formale vocant, ita nempe ut in illa sint imagines earum cum sua distinctione ac determinatione ac propriis, ut ita dicam, lineamentis, sicut solent esse in tabula picta, v. g., rerum diversarum imagines. De hoc etiam controversia non est, nemo enim somniaverit essentiam divinam esse instar operis musivi vel picturæ varias rerum imagines præ se ferentis; et propterea rite intellectis terminis nemo potest dicere essentiam Dei esse exemplar formale rerum omnium, sed tantum virtuale, quia cum in sua simplicissima entitate sit actus omnis perfectionis possibilis, nulla entitas vel perfectio esse vel

(1) Cfr. Suarez, disp. *Metaph.*, 31, sect. 12, a. n. 40, et præsertim n. 46; Rhodes, loc. sup. cit. Reliqua vero, quæ cl. P. Harper objicit adversus, Eximii Doctoris circa propositiones æternæ veritatis sententiam, facile dissipantur ex hactenus scriptis.

(2) Vide S. Thomæ. *de Verit.*, quæst. 8, art. 4, et quæst. 20, art. 4 et 5. Cfr. 1 p., quæst. 12, art. 8.

excogitari potest, quæ non aliquo modo imitetur illam, ideoque divinus intellectus eam contemplans et cognoscens tum in in se tum secundum omnes modos, secundum quos est imitabilis, intelligit omnes et singulas res possibles, non solum prout sunt in essentia, sed prout essent in seipsis, si crearentur, secundum suas proprias et distinctas ac determinatas rationes et species: et hoc pacto efformat etiam exemplaria rerum creandarum. Et propterea solum intellectus dicitur exemplar formale omnium rerum creabilium, quia solum in intellectu reperiuntur terminative cum illa distinctione ac multitudine constituente ac separante diversas species: et essentia divina dicitur exemplar virtuale, quia cum contineat eminenter omnia prorsus alia entia ratione suæ plenitudinis perfectionum omnium possibilium, quasi fecundat ac determinat intellectum, ut singulas res distincte intelligat respondentes singulis modis imitabilitatis suæ ad extra. Idque aliis verbis exprimere voluit S. Doctor et Scholastici communiter cum docerent omnium quidem rerum in divina essentia similitudinem, seu omnia in illa contineri, non tamen *sicut in speculo, sed sicut in principio et in causa*, et quidem ob duplicem rationem; primo, quia speculum repræsentat res divise ac distincte, essentia vero divina unite; secundo, quia speculum recipit imagines ac similitudines rerum, quas repræsentat, ex ipsis rebus, secus vero divina essentia, cujus potius res ipsæ dicendæ sunt similitudines et specula quædam illam imperfectissime referentia. Et sic Apostolus scripsit: *Videmus nunc per speculum* (1), significans inter alia res creatas, quemadmodum multi interpretantur cum S. Thoma.

Totam hanc doctrinam ultro admittimus, nec ullum virum catholicum novi, qui non admittat. Nego tamen inde confici, quod possibilia suam intrinsecam possibilitatem ex eo nanciscantur, quod a Deo cognoscantur vel in divino intellectu tamquam in formali exemplari luceant. Quare miror etiam ab adversariis in suæ patrocinium causæ advocari P. Leonardum Lessium, propterea quod sic scripsit: *Omnia possibilia continentur in essentia divina tamquam in originali*

(1) 1.^a Corinth., cap. 13, v. 12.

radice et quasi in exemplari virtuali et radicali; in sapientia tamquam in exemplari formali, in quo etiam existunt objective modo perfectissimo et illustrissimo, magis enim ibi fulgent, quam in suis naturis creatis; in potentia tamquam in causa effectrice (1). Iis enim verbis non aliud continetur præter modo expositam et approbatam doctrinam, cum potissimum paulo ante (2) idem scriptor intrinsecam possibilitatem et originem ejusdem describens solam meminisset essentiam divinam, intellectu penitus prætermissa.

Objic. 7.º Possibilia per aliquod esse constitui debent. Ergo cum nullum intrinsecum esse habeant, ut superius docuimus, oportet, ut constituantur per aliquod esse extrinsecum, quale est ideale, derivatum ex intellectione divina.

Resp. neg. Major quia cum possibilia non sint ens actuale, non possunt proprie constitui in se ex ullo esse; constituuntur autem quodammodo vel intelliguntur quasi constitui per illud ipsum esse, quod nunc quidem possibile est, foret autem actuale si a Deo crearentur. Cæterum moneo eodem argumento posse probari æquo jure possibilia constitui per esse virtuale, a divina potentia denominatum: quod tamen merito renuunt admittere adversarii.

Objic. 8.º Si possibilia penderent a divina essentia, non possent intelligi, ea non intellecta. Atqui possunt intelligi possibilia, non intellecta essentia. Ergo.—**Resp. dist.** Major.; non possent intelligi perfecte et adæquate, *conc.*; imperfecte et inadæquate, *neg.* Et *contradistincta* Minore, *neg.* conseq.

Objic. 9.º Si possibilia penderent a divina essentia, hæc illa in se contineret. Atqui absurdum est divinam essentiam continere possibilia. Nam secus cum possibilia fierent, e divina essentia educerentur. Atqui id purum putum Pantheismum sapit. Ergo...

Resp. dist. Major.; essentia divina contineret possibilia secundum ipsam formalem earum entitatem, quam in seipsis habent cum fiunt, *neg.*; virtualiter et eminentiori modo, sicut est effectus æquivocus in sua causa, vel etiam, si vis, tamquam exemplatum in suo virtuali exemplari, *conc.*

(1) Lessius. *De perfection. divinis*, lib. 5, cap. 2, n. 11.

(2) *Ibid.*; n. 10.